

РЕЦЕНЗІЯ
на збірник
«Література. Діти. Час.
Вісник Центру дослідження літератури
для дітей та юнацтва»

Упорядники Гнідець У, Трохим Н.,
Прихода М., Качак Т. – 2011. – Вип. 1»

Проблема читання як рецептивно-інтерпретаційний феномен перебуває в полі наукового зацікавлення філософії, психології, педагогіки, філології (як мовознавства, так і літературознавства), фахових методик. Науково-практичний формат дослідження цієї проблеми набуває щоразу нових обрисів, позаяк трансформується об'єкт і предмет вивчення, кардинально змінюється панорама читацьких можливостей, потреб та очікувань. Виразно поляризуються науково-дидактичні параметри структурування дитячого читання (передусім) та його особистісні проєкції. Віртуалізація дитинства, аудіовізуалізація пізнавального процесу демонструють дедалі менше оптимальних засобів навчання, розвитку, виховання тощо. Натомість виявляються важливі, хоча й надто тривожні знаки інтелектуального згіршення, зниження репродуктивної спроможності в процесі учіння, дисбаланс між кількістю/якістю отриманої інформації та здатністю до її критичного осмислення. Креативний потенціал дитини здобуває матеріал, однак помітно втрачає навик його відтворення, реконструкції, варіативного застосування.

У контексті актуальних проблем формування цілісної гармонійної особистості роль Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва є цілком непересічною, панорама практичної діяльності охоплює щоразу більше коло зацікавлених авторів, читачів, дослідників, освітян, громади загалом. Проведений Міжнародний симпозіум «Література. Діти. Час» (1-5 червня 2010 р., м. Львів) артикулював ряд новітніх підходів до проблеми читання, запропонував цікаві форми комунікування дитини з книгою, що забезпечать розвиток не лише компетентного читача, але й сприятимуть вдосконаленню культури навчання та спілкування.

Вісник «Література. Діти. Час» структурований за двома основними напрямками дослідження: *літературознавство*, педагогіка та методика. З позицій сучасного літературознавства досліджені важливі для осмислення сутності та пізнавально-естетичного потенціалу літератури для дітей та юнацтва проблеми: місце дитячої літератури в історії української літератури, герменевтичні аспекти дитячого читання, літературно-критичні засади щодо функціонування дитячої літератури, концептуальні підходи до опрацювання дитячого тексту, жанрові особливості літератури для дітей (зокрема, казки), активізація діалогу автор / читач в дискурсі сучасної української прози для дітей, своєрідність поліграфічного оформлення книг для дітей, можливості розвитку творчих здібностей у контексті вивчення зарубіжної дитячої літератури, показані стан, тенденції та перспективи сучасної періодики для дітей, репрезентований поетологічний аналіз творчості окремих авторів.

Надзвичайно цікавим та актуальним видається розділ «*Педагогіка і методика*». У дискурсі новітньої дидактики та психології навално-виховного процесу представлені проблеми готовності читача-підлітка до засвоєння гуманітарного знання (в комплексі ключових аспектів), психологічної та фахової готовності вчителя літератури до здійснення навчально-виховної діяльності в контексті особистісно зорієнтованої педагогіки, специфіки вивчення зарубіжної дитячої літератури майбутніми педагогами,

особливостей роботи в умовах профільного навчання, окремі методичні аспекти викладання певних розділів навчальної програми.

Таким чином, збірник окреслює досить широку панораму теоретичних та практично-методичних проблем, акцентує на специфіці літератури для дітей та юнацтва, її значному інтелектуальному й дидактичному потенціалі. Матеріали збірника мають перспективу для подальшого дослідження, для творчої апробації філологами, педагогами, студентами.

Збірник наукових статей «Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» присвячений дослідженню актуальних проблем літератури для дітей та юнацтва, параметрів дитячого читання, особливостей вивчення дитячої літератури. Матеріали можуть слугувати теоретичною, науково-методичною, дидактично-прикладною базою для розвитку окремого напрямку сучасного літературознавства в царині вивчення дитячої літератури як самодостатнього мистецького феномену, напрацювання новітніх методичних підходів вивчення та поширення літератури для дітей. Таким чином, видання вісника є своєчасним та важливим етапом у формуванні цілісного системного підходу до дитячого читання та дитячої літератури, зокрема.

*Лідія Василівна Мацєвко-Бекерська,
доктор філологічних наук,
завідувач кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка*

РЕЦЕНЗІЯ
на збірник
«Література. Діти. Час.
Вісник Центру дослідження літератури
для дітей та юнацтва»

**Упорядники Гнідець У, Трохим Н,
Прихода М., Качак Т. – 2011. – Вип. 1»**

Увага до літератури для дітей та юнацтва з боку літературознавців, критиків, видавців та педагогів цілком виправдана і пояснюється трьома основними факторами. По-перше, від того, що читають наші діти, залежить інтелектуальний розвиток, становлення їх особистості, формування світоглядної позиції, національних поглядів. По-друге, література для дітей — галузь мистецтва слова, яка потребує наукового осмислення та інтерпретації на кожному етапі історичного розвитку. По-третє, література для дітей та юнацтва виступає предметом вивчення у навчальних закладах, основною частиною змісту літературної освіти школярів, а тому є об'єктом педагогічних та методичних досліджень і розробок.

Формування теоретичних концепцій дослідження літератури для дітей та юнацтва, критичні рефлексії стосовно сучасних дитячих книг, специфіки текстів для дітей, їх функцій — основні аспекти проблем розвитку дитячої літератури як науки. В українському літературному просторі традиція інтерпретації та дослідження художніх текстів для дітей особливого розквіту набула в часи Романтизму, зокрема завдяки плідній

праці фольклористів, які вивчали та аналізували жанр казки. На початку ХХ століття особливу увагу на теоретичні аспекти літератури для дітей у своїх літературознавчих статтях та студіях звертали І. Франко, Олена Пчілка, Борис Грінченко та інші. Їхній досвід продовжували науковці наступних десятиліть ХХ століття. Так, в кінці 70-х років ХХ спостерігався активний розвиток критики дитячої літератури. Протягом 1976-1980 у видавництві «Веселка» виходили друком щорічні збірники літературно-критичних статей про дитячу літературу під назвою «Література. Діти. Час». Зараз цю традицію намагається відродити Всеукраїнський Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва. Рецензований рукопис збірника науково-критичних статей «Література. Діти Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» (назву погджено з видавництвом «Веселка») упорядкували й підготували до друку президент Центру кандидат філологічних наук, доцент Уляна Гнідець, літературні редактори Наталя Трохим та Мирослава Прихода.

До збірника ввійшли в основному матеріали Міжнародного симпозіуму «Література. Діти. Час», проведеного у 2010 році. Структурно збірник містить два розділи. У першому вміщено праці літературознавчого характеру, а в другому — педагогічного та методичного плану.

Автори літературознавчих розвідок порушують актуальні проблеми теорії та історії літератури для дітей. Зокрема Р. Мовчан прослідковує тенденції розвитку української літератури для дітей та юнацтва, що виявилися в контексті загального літературного процесу ХХ століття; Лідія Мацевко-Бекерська висвітлює герменевтичний аспект вивчення дитячої літератури; Уляна Гнідець актуалізує питання комунікативних кодів і окреслює специфіку сучасної літератури для дітей та юнацтва, концепцію її розуміння як особливого самобутнього феномена в історії розвитку літератури загалом. Проблеми прочитання постмодерних текстів та їх інтерпретації через призму основних засад гри як літературно-теоретичної категорії торкається Галина Бійчук.

Частина матеріалів збірника присвячена вивченню творчості для дітей окремих авторів (Анна Хаєцька «Фольклорні мотиви у дитячій поезії Галі Мазуренко», Володимир Гладишев «Щоб жити! А не виживати...» (спроба творчого портрету Лариси Ратич)) або творів, їх тематичного, образного рівнів (наприклад, стаття Богдани Салюк «Особливості портретування персонажа бешкетника в дитячій літературі»)

Загальний огляд сучасної української прози для дітей здійснено у статті Олени Мовчан («Сучасна українська проза для дітей: процес активізації та налагодження контакту письменник/ читач»), сучасної періодики для дітей — у статті Лариси Круль («Сучасна українська періодика для дітей: стан, тенденції, перспективи»).

Поєднання літературознавчого прочитання та психологічного аналізу казки пропонує Галина Католик («Казка як трансцендентна цінність»). Відчитування політичних смислів та своєрідну інтерпретацію поеми «Лис Микита» проводить Олександр Скіперських («Особенности циркуляции политических плит: от львов к лисам»). Мовознавчі аспекти текстів для дітей стали предметом досліджень Тетяни Яценко («Фреймова репрезентація концепту «Good» на матеріалі циклу романів Дж. Роулінг «Гаррі Поттер»).

Узагальнюючи дослідження попередників, науковці висловлюють міркування стосовно змістового наповнення, жанрової природи текстів, специфіки оформлення дитячої книжки (С. Гавенко, М. Мартинюк «Поліграфічне оформлення дитячих книжок: стан, проблеми, перспективи»).

Досвідом реалізації Проекту багатомовного читання і діяльності Перекладацької школи в книгарні «Є» ділиться у своїй статті «Розвиток творчого потенціалу дитини в роботі над словом: через рідне -до чужого, через чуже — до рідного» перекладач Наталя Трохим.

У розділі «Педагогіка і методика» висвітлено актуальні проблеми формування читацької культури (В. Братко), розвитку читацької компетентності учнів у процесі профільного навчання (Таміла Яценко), підготовки учителя літератури до роботи в системі особистісно зорієнтованого навчання (Анатолій Фасоля). Класичну педагогічну і методичну модель гуманітарної освіти, психологічний, соціальний, ціннісний, комунікативний і рольовий аспекти активності підлітків щодо їх готовності до засвоєння сучасних гуманітарних знань розглядає Борис Шалагінов. Тетяна Качак досліджує основні аспекти вивчення зарубіжної дитячої літератури студентами педагогічних спеціальностей. На особливостях взаємопов'язаного вивчення життєвого і творчого шляху письменника наголошує Галина Островська. Статті Ірини Тригуб та З.О. Шевченко присвячені проблемам вивчення літератури у профільній школі, а розвідки Юлії Сироти, Катерини Єфименко, Марини Зуенко — методиці вивчення творчості зарубіжних письменників, питанням організації роботи з окремими жанрами на уроці літератури (наприклад, стаття Наталії Логвиненко «Фантастична проза українських письменників у шкільному прочитанні»).

Як бачимо, коло зацікавлень проблемами прочитання й вивчення літератури для дітей та юнацтва дуже широке. Матеріали збірника будуть корисні викладачам і студентам у процесі вивчення дисциплін «Дитяча література» та «Зарубіжна дитяча література».

Рукопис збірника науково-критичних статей «Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» відповідає вимогам, які ставляться до такого типу видань. Вміщені в ньому матеріали висвітлюють актуальні проблеми літератури для дітей та юнацтва, дитячого читання і є теоретичною (науково-методичною) базою для розвитку дитячої літератури як науки. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва сприятиме становленню фахової критичної думки стосовно художніх текстів, запропонованих для читання сучасному молодому поколінню, та розробці методичного аспекту вивчення й пропагування літератури для дітей. Отже, видання збірника науково-критичних статей — актуальне й на часі.

Наталія Василівна Мафтин,

доктор філологічних наук,

професор кафедри української літератури

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

РЕЦЕНЗІЯ
на збірник
«Література. Діти. Час.
Вісник Центру дослідження літератури
для дітей та юнацтва»

Упорядники Гнідець У, Трохим Н.,
Прихода М., Качак Т. — 2011. — Вип. 1»

Всеукраїнський Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва (створений 11 вересня 2009 року), який очолює кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка» Уляна Гнідець, веде активну роботу щодо формування у ши-

рокого загалу зацікавлення книжкою і читанням, розвитку теорії й критики літератури для дітей та юнацтва, збагачення й оновлення науково-методичних досліджень і розробок, дотичних до організації роботи з дитячою книжкою у дошкільних навчальних закладах, вивчення навчальних предметів читання і літератури у молодшій та в основній школі, викладання відповідних дисциплін у педагогічних вишах України.

У рецензованому збірнику науково-критичних статей «Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» вміщено результати досліджень та наукових розвідок провідних учених і викладачів у руслі актуальних проблем сучасного українського суспільства. Порушено проблеми і щодо витіснення дитячої книжки із життя школярів новітніми носіями інформації, а також актуалізовано питання про доцільність урахування специфіки літератури для дітей і дитячого читання задля оновлення змісту літературної освіти та її методичного забезпечення.

У працях літературознавчого спрямування Г. Бійчук, У. Гнідець, Г. Католик, Л. Мацевко-Бекерської, Р. Мовчан та ін. представлено нові аспекти щодо інтерпретації змісту текстів для дітей. Увиразнено вплив і значення сучасної казкотерапії як одного із актуальних засобів виховання сучасної дитини.

Цікавими й корисними для викладачів і студентів філологічних та педагогічних спеціальностей вишів, а також для практикуючих вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів-словесників стануть статті із розгорнутим загальним оглядом сучасних українських і перекладених книг для дітей (О. Мовчан), періодичних видань України (Л. Круль), проаналізованою проблемою поліграфічного оформлення книгоіграшок для дошкільнят (С. Гавенко, М. Мартинюк).

Вартісними розглядаємо й матеріали теоретичного та методичного спрямування у розділі «Педагогіка і методика». Авторами представлено сучасний стан вивчення літератури у молодшій, середній, профільній та вищій школах, запропоновано нові аспекти реалізації завдань літературної освіти, організації навчально-виховного процесу з метою забезпечення ефективного формування літературної компетенції школярів і студентів.

Про мету і функції спецкурсів та факультативів, а також про специфіку проведення літературних курсів за вибором, як ефективну форму розвитку читацької компетентності сучасних учнів пише Таміла Яценко. Основні аспекти у вивченні творів зарубіжної літератури для дітей студентами педагогічних спеціальностей обґрунтовує Тетяна Качак. Актуальні проблеми у вивченні літератури у сучасній профільній школі України подають І. Тригуб та З. Шевченко.

Імпонують міркування та обґрунтування доцільності оновлення методів навчання Бориса Шалагінова. У статті «Сучасний український учень як суб'єкт гуманітарної освіти» він наголошує на змінах, які відбуваються у сучасній українській культурі. На його глибокі переконання вони впливають на мінливість і самої дитини, унаслідок «... поширення масового статусного невизнання високої духовності, тобто небажання підлітка ототожнювати себе з культурою, з інтелектуальною творчістю, з персонажами літературних творів — носіїв духовності». У сучасному навчальному-виховному процесі науковець виокремлює близько п'яти суттєвих відхилень від класичної педагогічної й методичної моделі, увиразнюючи їх за відхилення в психологічній, соціальній, ціннісній, комунікативній і рольовій галузях.

Автори інших статей збірника «Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» порушують проблеми вивчення творчості українських та зарубіжних письменників, занурюючись у мікротеми щодо методичних тенденцій сучасної школи.

Змістове наповнення, структурування, оформлення матеріалів збірника відповідають вимогам, що ставляться до такого типу видань. Актуальність рецензованого збірника статей зумовлено потребою формування й розвитку повноцінної теорії, професійної критики літератури для дітей та юнацтва, а також аналітичного осмислення методики її вивчення на всіх освітніх рівнях.

Неллі Василівна Лысенко,

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти Прикарпатського
національного університету ім. В. Стефаника,
директор НМУ «Українська педагогіка і українознавство» НАПН України та
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*

РЕЦЕНЗІЯ
на збірник
«Література. Діти. Час.
Вісник Центру дослідження літератури
для дітей та юнацтва»

Упорядники Гнідець У, Трохим Н.,
Прихода М., Качак Т. — 2011. — Вип. 1»

Дитяча література протягом усіх періодів її функціонування характеризується неоднозначністю підходів і трактувань. Літературознавчі дослідження та дискусії, що виникали й продовжують виникати довкола цього явища, сприяють кращому розумінню його специфіки та моделюють шляхи розвитку. Детермінантами, що формують специфічну художню структуру твору для дітей та юнацтва, можемо назвати такі фактори, як «адресат» і «естетичний вплив». Вони визначають комунікативну спрямованість творів, дають можливість письменнику не тільки враховувати життєвий та естетичний досвід читача, а й залучати його до образної системи як інтегруючий момент.

Рецензований рукопис збірника науково-критичних статей «Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» є важливою складовою частиною сучасного загальнокультурного дискурсу, що охоплює дитячу літературу й усі елементи, пов'язані з цим явищем. Всеукраїнський Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва (президент Центру кандидат філологічних наук, доцент Уляна Гнідець) здійснює значну роботу, подаючи для загального ознайомлення матеріали Міжнародного симпозіуму «Література. Діти. Час», проведеного у Львові 1-5 червня 2010 р.

Структура збірника зумовлена його змістом: складається з передмови і двох розділів — «Літературознавство» та «Педагогіка і методика». У передмові Уляна Гнідець наголошує на особливостях сучасної ситуації в дитячій літературі, визначає мету й завдання Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва, окреслює оптимальні обставини повноцінного культурного простору для функціонування дитячої літератури.

У розділі «Літературознавство» визначено основні напрями формування науково-критичної парадигми літератури для дітей та юнацтва. Запропоновано аналіз багатьох актуальних питань. Узагальнюючий теоретико-літературний характер мають статті, присвячені літературі для дітей та юнацтва в системі історії української літератури ХХ століття (Р. Мовчан); дитячій літературі як формі діалогу культур (Л. Мацевко-Бекерська); концептуалізації розуміння сучасної літератури для дітей та юнацтва в світлі наукової критики (У. Гнідець); концепції гри як принципу організації та інтерпретації художніх текстів (Г. Бійчук). Важливий аспект сучасного культурного процесу розглянуто в дослідженнях О. Мовчан, в якому пропонується погляд на сучасну українську прозу для дітей під кутом зору процесу активізації та налагодження контакту письменник / читач (на матеріалі сучасної прози для дітей, що вийшла друком у видавництві «Грані-Т» за 2006 — півну половину 2010 рр.), та С. Гавенко і М. Мартинюк, які аналізують стан, проблеми і перспективи поліграфічного оформлення дитячих книжок. Практичне значення роботи з перекладами розкриває Н. Трохим, характеризує розвиток творчого потенціалу дитини в роботі над словом. Широкий діапазон досліджень, що торкаються різноманітних історико-літературних питань: казка як т.сцендентна цінність (психологічний аналіз сучасної казки) (Г. Католик); особливості циркуляції політичних еліт: від левів до лисів (на прикладі казки І. Франка «Лис Микита») (О. Скіперських); сучасна періодика для дітей: стан, тенденції, перспективи (Л. Круль); фреймова репрезентація концепту «good» на матеріалі циклу романів Дж. Роулінг «Гаррі Поттер»; літературний портрет дитячої письменниці Лариси Ратич (В. Гладішев); фольклорні мотиви у дитячій поезії Галі Мазуренко (А. Хаєцька); особливості портретування персонажа бешкетника в дитячій літературі (Б. Салюк).

Розділ «Педагогіка і методика» торкається проблем сучасного українського учнівства як суб'єкта гуманітарної освіти (Б. Шалагінов); психологічної і фахової готовності учителя літератури до роботи в системі особистісно зорієнтованого навчання (А. Фасоля); основних аспектів вивчення зарубіжної дитячої літератури (Т. Качак); розвитку читацької компетентності учнів в умовах профільного навчання (Т. Яценко); вдосконалення читацької культури учнів основної школи (В. Братко); взаємопов'язаного вивчення життєвого і творчого шляху письменника (Г. Островська); контекстного вивчення літератури в системі курсів за вибором у профільній школі (І. Тригуб); розвитку читацьких умінь учнів у процесі вивчення літературних спецкурсів у профільній школі (З. Шевченко); ролі англійської літератури ХVІІ т. у духовному становленні сучасного школяра (М. Зуєнко); шкільне вивчення творчості О. Генрі в українських перекладах (Ю. Сирота); морального й естетичного виховання в методиці та практиці викладання художньої літератури в школі на прикладі творів Дж.Б. Шоу (К. Єфіменко); шкільного прочитання фантастичної прози українських письменників (Н. Логвіненко); правового виховання молоді засобами перекладної літератури (М. Зуєнко).

Загалом, питання дослідження літератури для дітей та юнацтва, актуалізації проблеми читання, запропоновані у матеріалах збірника, мають непересічне значення. Матеріали стануть серйозною допомогою викладачам і студентам у процесі вивчення дисциплін «Дитяча література», «Методика вивчення літератури» тощо. Рукопис збірника науково-критичних статей «Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва» визначає основні напрями сучасних досліджень літератури для дітей та юнацтва, отже, його видання матиме безумовне теоретичне і практичне значення.

Вікторія Анатоліївна Зарва,

доктор філологічних наук,

професор кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури

директор Інституту філології та соціальних комунікацій

Бердянського державного педагогічного університету